

Sanja Pereša Macuka
Igor Jovanović

Jugoslavenski Soko

čuvar nacionalnog identiteta

Ključno pitanje

Jugoslavenski Soko – omladinska organizacija ili politička partija?

Tema

Ovaj modul je o jugoslavenskom Sokolu u periodu diktature kralja Aleksandra, ali može pokrivati period od 1918. do 1941.

Ova tema je izabrana jer je jugoslavenski Soko bio jedinstvena organizacija, a danas gotovo zaboravljen pokret koji je u svoje vrijeme uveliko utjecao na svakodnevni život. Danas takvih pokreta nema, pa će učenicima biti interesantno da probude duh onih vremena. To je također i jedinstvena priča o panslavenskoj ideji i vezi između nacija, društvenih klasa, vjera, obrazovanih i neobrazovanih ljudi.

Tema je kontroverzna jer je u Kraljevini Jugoslaviji Sokolski pokret bio predstavljen kao pacifistička i univerzalno humana duhovna organizacija, ali su ti aspekti u ono vrijeme bili prikriveni, a Soko je postao jedan od osnovnih stubova diktature.

Tema je relevantna za cijelu regiju jer se odnosi na sve zemlje, jer je pokret bio razvijen u svim dijelovima Jugoslavije gdje se širio unitarizam i ideja jugoslovenstva.

Ishodi

- Multiperspektivan rad na historijskim izvorima u svrhu razumijevanja Sokolskog pokreta u Kraljevini Jugoslaviji.
 - Koristeći različite izvore, učenici će biti u stanju kritički ocijeniti razne perspektive historijskih događaja.
 - Učenici će moći prihvatiti mišljenja drugih.
 - Učenici će moći raditi samostalno i provesti rad na izvorima.
 - Učenici će moći razviti sposobnost proučavanja i evaluacije slikovnih i tekstualnih izvora.
-

Ciljevi

- Upoznati Sokola Kraljevine Jugoslavije kao omladinski pokret, ali i instrument vlasti u povezivanju mladih i stvaranju jugoslavenskog nacionalnog identiteta.
- Usporediti ovaj pokret sa sličnim pokretima u drugim evropskim državama između dva svjetska rata.
- Potaknuti učenike na promišljanje o organiziranim skupinama (grupama/udrugama) koje danas djeluju među mladima.

Uputstva za nastavnike

Nastavnik će pročitati uvod učenicima i razredu predstaviti temu časa. Učenici trebaju biti podijeljeni u šest grupa. Svaka grupa će imati izvor, tabelu i pitanja i izabrat će svog predstavnika. Grupe će dobiti uputstva za rad. Svaka se grupa treba bazirati na analizu uloga i pitanja dobijenih uz izvore, kako bi kreirali odgovarajuću percepciju Jugoslavenskog sokolskog pokreta. Predstavnici grupa će objasniti ideje do kojih je grupa došla u skladu s datom ulogom.

Grupe po ulogama:

- Grupa 1 – Svećenik iz Maribora
- Grupa 2 – Poljoprivrednik iz Varaždina
- Grupa 3 – Student iz Skoplja
- Grupa 4 – Advokat iz Budve
- Grupa 5 – Učiteljica iz Sarajeva
- Grupa 6 – Domaćca iz Beograda

45
minuta

Korak 1

Uvod (kontekst), nastavnik čita uvod o Sokolskom pokretu

Korak 2

Grupni rad – učenici rade u grupama vođeni dodijeljenim ulogama: sveštenik, zemljoradnik, advokat, nastavnik, domaćica, student. Svaka grupa će dobiti fragment tekstualnih izvora i 10 minuta vremena da prouči izvore. Po isteku vremena, svaka grupa će popuniti tabelu, u skladu sa svojom ulogom (obrazovanje, pogled na svijet, nacionalnost). Nakon popunjavanja tabele, učenici bi trebali odgovoriti na sljedeća pitanja:

1. Soko u Kraljevini Jugoslaviji – šta je to?
2. Preciziraj njegov cilj i svrhu!
3. Kako je sokolarstvo doprinijelo održavanju jugoslavenskog nacionalnog identiteta?

Korak 3

Grupni rad – promjena uloga (tokom čitanja novih izvora nastavnik daje učenicima što više različitih izvora): analiza slika, popunjavanje tabele, odgovaranje na pitanja, prezentacije.

Korak 4

Grupni rad – diskutiranje uloga i različitih pogleda na Sokolski pokret, popunjavanje tabele 2 (vidi prilog), odgovaranje na ključno pitanje: Jugoslavenski Soko – omladinska organizacija ili politička partija?

Debata i zaključak

.....

Uvod

Kao slavenski kulturni i nacionalno-liberalni pokret, Sokolski pokret je osnovan u Češkoj 1862. Osnivač pokreta je bio češki liječnik Miroslav Tirsch. Osnovni ciljevi pokreta bili su: širenje nacionalne svijesti, tjelesno i duhovno uzdizanje ljudi putem obrazovanja i tjelovježbe. Pokret je dobio ime po ptici sokolu – simbolu svjetlosti, sunca, visine i hrabrosti. U radionici će biti govora o pokretu koji je evoluirao od panslavenske ideje do promicatelja ideje integralnog jugoslavenstva i moćnog oružja diktatorskog režima.

Grupa 1. Uloga svećenika iz Maribora

Pročitaj i analiziraj izvor, ispuni tablicu br. 1 i odgovori na sljedeća pitanja:

- Soko Kraljevine Jugoslavije – šta je to?
- Odredi njegov cilj i svrhu rada!
- Kakvu je ulogu imalo sokolstvo u očuvanju jugoslavenskog identiteta?

Nakon popunjavanja tabele i odgovaranja na pitanja, odaberite člana grupe koji će predstaviti vaše odgovore sa stanovišta/uloge sveštjenika.

Izvor 1

Zajednička poslanica Katoličkog episkopata o sokolstvu Kraljevine Jugoslavije izrađena na Biskupskoj konferenciji održanoj u Zagrebu 17. decembra 1932. s nalogom da se pročita u svim crkvama 8. januara 1933.

“Predragi vjernici!

Mnogo je gore što Soko Kraljevine Jugoslavije, da bi narod što jače odvratio od crkve, drži svoje sletove na nedjelje i blagdane, i to prije i poslije podne, a to na način da članstvu ne dadu ni vremena za vršenje vjerskih dužnosti. Tako se ruši čudorednost u našem mladom naraštaju, tako se potkapa i ubija vjera. Stoga vas, predragi vjernici, po dužnosti svojoj, na tu pogibao najozbiljnije upozoravamo, kako smo to učinili već 1921. godine, da od djece vaše tu pogibao otklanjate, jer će Gospodin Bog tražiti strog račun kako ste se brinuli za vjerski i čudoredni odgoj poroda svoga. Ovo vrijedi tako dugo dok bude Soko Kraljevine Jugoslavije stajao na Tiršovim načelima, dok god budu ‘Putevi i Ciljevi’ pravila za život i rad SKJ, dokle god budu na čelu sokolstva stari Jugosokoli. Ostanimo čvrsto u vjeri otaca naših i ne dajmo da nas od te vjere odvrati sokolstvo koje neće da zna za Spasitelja našega ni za pošteno naše hrvatsko (slovensko) ime.”

Politika, 16. 01. 1933.

Izvor 2

Vježbe naše vojske (fotografija sa sleta u Beogradu)

Ilustrirani Slovenec, 6. 07. 1930. br. 27

Pitanja:

1. Opiši šta vidiš na slici
2. Šta ti govori ova slika?
3. Je li ti nešto neobično na slici?
4. Šta želiš još saznati?

Grupa 2. Uloga poljoprivrednika iz Varaždina

Pročitaj i analiziraj izvore, ispuni tablicu br. 1 i odgovori na sljedeća pitanja:

- Soko Kraljevine Jugoslavije – šta je to?
- Odredi njegov cilj i svrhu rada!
- Kakvu je ulogu imalo sokolstvo u očuvanju jugoslavenskog identiteta?

Nakon što ispunite tablicu i odgovorite na pitanja, odaberite člana grupe koji će prezentirati vaše odgovore iz uloge poljoprivrednika.

Izvor 1**Prvi svesokolski slet Sokola Kraljevine Jugoslavije**

“Njegovo Veličanstvo prijestolonasljednik Petar prvi put je u sokolskoj odori prisustvovao sokolskoj priredbi. Među gledaocima sokolima nastalo je veliko oduševljenje koje se stižalo ulaskom članova na stadion. Sokoli su na tri strane, njih oko 3 hiljade, ušli na sletišta svi u korak kao jedan. Ta je slika bila vrlo lijepa i nije bila manje lijepa od prijašnje, jer je rijetko vidjeti toliki broj zdravih, mladih i lijepih djevojaka. U ostalim tačkama nastupili su ruski sokoli s kopljima, lužičkosrpski sokoli, članovi i članice na spravama te Đačka četa iz Maribora.”

Varaždinske novosti br. 31, 10 srpnja 1930.

Izvor 2**Povratak sa sleta**

“U utorak 1. ov. mj. poslijepodne vratili su se članovi Varaždinskog sokolskog društva sa svesokolskog sleta u Beogradu, kuda su vježbajući pošli 25. juna/lipnja o. g., a ostalo članstvo 26. juna/lipnja o.g. Sokoli su vanredno zadovoljni prijemom i oduševljeno pričaju o sletu. Naročito se iskazala fanfara koja je marljivo svirala. Za vrijeme velike sletske povorke u nedjelju 29. juna/lipnja, kad je varaždinska fanfara prolazila pored kraljevske lože, svirala je ‘Varaždinca’ te je bila oduševljeno pozdravljena od brojnih gledalaca. Sviranje naše fanfare za vrijeme sletske povorke čulo se i u Varaždinu jer je beogradski radio prenosio povorku i najavio dolazak Varaždinaca.”

Sokoli su se vratili zdravi i dobro ogorjeli od sunca. Vrijeme je bilo vazda lijepo. Većina članova noćila je u šatorima, dok su neka starija braća stanovala po privatnim kućama, a članice bile su smještene po školama. U Varaždinu dočekali su Sokole brojni znanci i prijatelji s vojnom muzikom. S stanice krenula je povorka do Sokolane, gdje je bio razlaz. Svega je iz Varaždina pošlo u Beograd na glavne sletske dane oko 160 osoba.”

Varaždinske novosti, 3. srpnja 1930.

Grupa 3. Uloga studenta iz Skoplja

Pročitaj i analiziraj izvore, ispuni tablicu br. 1 i odgovori na sljedeća pitanja:

- Soko Kraljevine Jugoslavije – šta je to?
- Odredi njegov cilj i svrhu rada!
- Kakvu je ulogu imalo sokolstvo u očuvanju jugoslavenskog identiteta?

Nakon što ispunite tablicu i odgovorite na pitanja, odaberite člana grupe koji će prezentirati vaše odgovore iz uloge studenta.

Izvor 1

“Putevi i ciljevi” (doneseni u obliku rezolucije na prvoj glavnoj Skupštini Sokolskog saveza, održanoj u Beogradu 29. 3. 1931)

Politika, 19. 1. 1933.

Sokolski nacionalizam

“U težnji da odgoji što vrijednije ličnosti za ljudsko društvo i za svoj narod i državu, sokolstvo želi okupiti u svojim redovima čitav narod. Sokolski pokret služi narodnoj cjelini i traži od svakog pojedinca da svoje interese donese u sklad s općenarodnim interesima cjeline.

Sokolski odgoj je nacionalni odgoj. Sokolstvo vidi u nacionalizmu neprekidan i ustrajan rad za narod. Naš nacionalizam shvaćamo kao nesebično, stvarno i trajno djelovanje na narodnu cjelinu.

Sokolstvo smatra jugoslavensku nacionalnu svijest bitnim uslov svestranog i zdravog našeg naroda. Sokolstvo Kraljevine Jugoslavije jeste i hoć

Grupa 4. Uloga advokata iz Budve

Pročitaj i analiziraj izvore, ispuni tablicu br. 1 i odgovori na sljedeća pitanja:

- Soko Kraljevine Jugoslavije – šta je to?
- Odredi njegov cilj i svrhu rada!
- Kakvu je ulogu imalo sokolstvo u očuvanju jugoslavenskog identiteta?

Nakon što ispunite tablicu i odgovorite na pitanja, odaberite člana grupe koji će prezentirati vaše odgovore iz uloge advokata.

Izvor 1**Trogirski incident**

Divlja prototalijanska srpska mržnja, Corriere Istriano, 6. prosinac 1932. – godina XI

Veličanstveni trogirski krilati lavovi* devastirani udarcima čekića i dinamitom

(*krilati lavovi – simbol mletačke vlasti i Mletačke Republike)

S ciljem umjetnog podizanja jugoslavenskog patriotizma u Dalmaciji, koji nije u duhu tamošnjeg stanovništva, a koje je stvorilo sve veću mržnju i svakodnevni otpor, splitske su vlasti započele s napadima na talijansko naslijeđe ovog kraja preko jedne plaćeničke čete i unajmljenih nasilnika. Došlo je do demonstracije na bazi urlanja i vrijeđanja Talijana koji su prozivani "Plaćenicima Mussolinija". (...) Za svoje su ciljeve iskoristili svečanost "Sokola" i došlo je do strašnog razaranja mletačkih historijskih spomenika, koji tako prirodno krase sve gradove u Dalmaciji. (...)

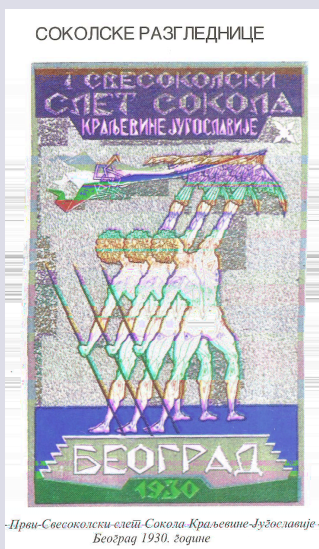
Većina je domaćeg stanovništva bila suzdržana i ogorčena zbog ove rulje u službi srpskih vlasti. Nakon jednog pokušaja u Splitu, slijedeći program splitskog kapetana, namjerali su se na Trogir. Nakon što se spustila noć, dali su sebi truda i upustili u barbarsko ponašanje i vandalizam kakav razum teško može pojmiti. Divlji bijes, odobren pasivnim ponašanjem lokalnih i policijskih vlasti, okrenuo se protiv divnih mletačkih spomenika (...) U tami decembarske noći, lavovi Svetog Marka, koji su poštovani stoljećima, pali su slomljeni pod udarcima čekića rulje potplaćene iz Beograda. Tako su lavovi s Morskih i Kopnenih vrata (...) te veliki lav koji se nalazi unutar prekrasne gradske lože – po naredbi uništeni rukama vandala.

Sljedeću noć vratili su se s bakljama i upotrebom čekića još žešće nastavili s uništavanjem. Ispod mletačke lože korišten je dinamit radi uništenja velikog lava Sv. Marka. Tako je u nekoliko sati sve ono što je Trogir nudio cijelom svijetu – slavu i umjetnost talijanske kulture – bilo povrijeđeno, oštećeno i dobrim dijelom uništeno (...)

Corriere Istriano, 6 Dec. 1932 – year XI

Izvor 2**Sokolski poster i razglednice**

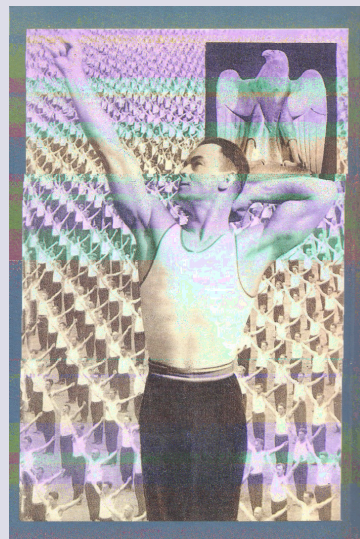
Dušan Cvetković, Sokoli i sokolski sletovi, Miroslav, Beograd 2007.

Први Свесоколски слет Сокола Краљевине Југославије – Београд 1930. године

Први покрајински слет Сокола Краљевине Југославије у Љубљани 27 – 29. јуна 1933. године

1. Opiši tačno šta vidiš na razglednici: opiši ljude, odjeću, predmete, simbole!
2. Kakav biste naslov dali razglednicama?
3. Šta je prikazano u središtu razglednice, šta na rubovima, šta u prvom planu, a šta u pozadini?
4. Šta je autor htio postići? Imaju li razglednice kakvu poruku? Kakvu simboliku?

Grupa 5. Uloga učiteljice iz Sarajeva

Pročitaj i analiziraj izvore, ispuni tablicu br. 1 i odgovori na sljedeća pitanja:

- Soko Kraljevine Jugoslavije – šta je to?
- Odredi njegov cilj i svrhu rada!
- Kakvu je ulogu imalo sokolstvo u očuvanju jugoslavenskog identiteta?

Nakon što ispunite tablicu i odgovorite na pitanja, odaberite člana grupe koji će prezentirati vaše odgovore iz uloge učiteljice.

Izvor 1**U Politici je 19. 1. 1933. objavljena Rezolucija Sokolskog saveza koja je donesena na Skupštini Sokolskog saveza održanoj u Beogradu 29. 3. 1931**

Politika, 19. 1. 1933.

Putevi i ciljevi

Rezolucija Sokolskog saveza donesena na Skupštini Sokolskog saveza u Beogradu 29. marta 1931.

“U sokolskoj su organizaciji svi članovi jednaki. Sokolstvo vjerno svojim demokratskim načelima slobode, jednakosti i bratstva cijeni ljude po njihovoj ličnoj vrijednosti, a ne dijeli ih po staleškim, klasnim, vjerskim i plemenskim razlikama, niti po zvanjima, društvenom položaju ili imetku.”

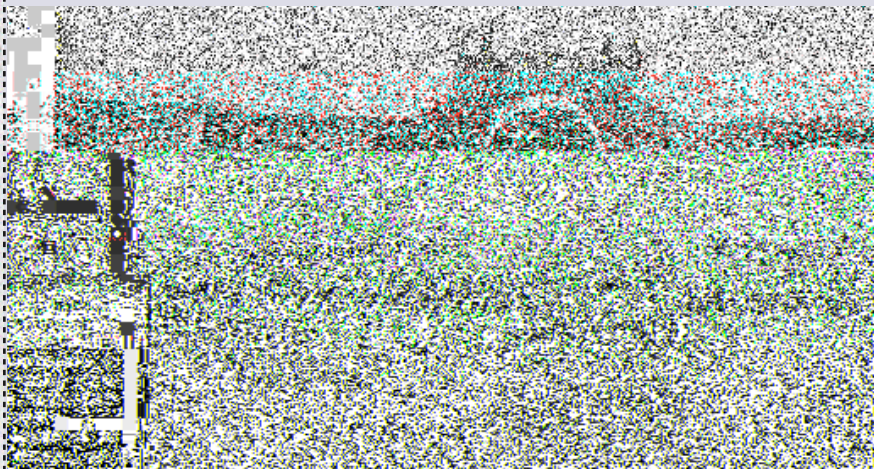
“Sokolstvo smatra ženu jednako vrijednim članom ljudskog društva kao i muškarca. U sokolskoj organizaciji sokolice i sokoli potpuno su ravnopravni.”

“Kao glavno, neposredno i naročito sredstvo sokolskog odgoja smatra Sokolstvo tjelesno vežbanje po Tirševom sistemu i njegovoj metodi. Sokolstvo se služi u svrhu unapređenja tjelesnih i duševnih sposobnosti svojih pripadnika i čitavog naroda, također i drugim sredstvima, koja su u skladu s općim sokolskim načelima.”

“Sokolska misao je napredna misao.

Kao napredna ustanova, Sokolstvo vjeruje u napredak i usavršavanje čovječanstva i pojedinih ljudskih ustanova. Sokolski pokret kao moderan pokret treba zadovoljiti potrebe i zahtjeve savremenog stoljeća i ljudskog društva, koji unapređuju njegov opstanak.”

Politika, 19. siječnja 1933.

Izvor 2**Sokolski slet u Beogradu**

Politika, 30.6.1930

Pitanja:

1. Opiši šta vidiš na slici.
2. Šta ti govori ova slika?
3. Je li ti nešto neobično na slici?
4. Šta želiš još saznati?

Grupa 6. Uloga kućanice iz Beograda

Pročitaj i analiziraj izvore, ispuni tablicu br. 1 i odgovori na sljedeća pitanja:

- Soko Kraljevine Jugoslavije – šta je to?
- Odredi njegov cilj i svrhu rada!
- Kakvu je ulogu imalo sokolstvo u očuvanju jugoslavenskog identiteta?

Nakon što ispunite tablicu br. 1 i odgovorite na pitanja, odaberite člana grupe koji će prezentirati vaše odgovore iz uloge kućanice.

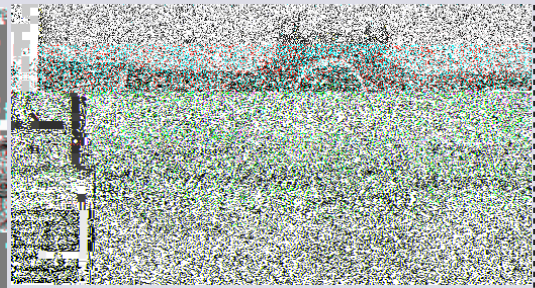
Izvor 1

“A onda su me roditelji upisali u Soko: to će dobro doći za moj tjelesni razvoj. Bilo nas je nekolicina iz razreda, a uz to i učenika iz drugih škola. Imali smo vrlo dragog prednjaka, koga smo trebali zvati bratom. Zvao se Vlado Lesjak, plavokos, modrook, uvijek se lijepo i srdačno prema nama odnosio i stoga mislim da smo ga svi zavoljeli. Da, tražio je disciplinu, ali nikad s nama nije bio zlovoljan ili – nedajbože – grub. Mislim da je volio svoj posao, osjetili smo da je to čovjek s određenim odgojem i kulturom ponašanja prema ljudima. Gajio je drugarski odnos, a to je i temelj svih pravih sokolaša.”

Branko Polić, Vjetrenjasta klepsidra, Durieux, Zagreb, 2007., str. 57.

Izvor 2

Cijeli Beograd jučer je bio jedan veliki stadion.

Politika, 29.6.1930

Izvor 3

Tjelesne vježbe naše vojske (slet u Beogradu)

Ilustrirani Slovenec, 6. 07 1930. štev. 27

Pitanja:

1. Opiši šta vidiš na slici.
2. Šta ti govori ova slika?
3. Je li ti nešto neobično na slici?
4. Šta želiš još saznati?

Diskutiranje uloga i različitih pogleda

na Sokolski pokret

Popunjavanje tabele 2 (vidi prilog)

Odgovaranje na ključno pitanje: **Jugoslavenski Soko – omladinska organizacija ili politička partija?**

Debata i zaključak

Prilozi:

Tablica 1

Pozitivne strane (obrazovanje, sport, putovanja, povezivanje ljudi, ...)	Negativne strane (indoktrinacija, nacionalizam, nasilje, ...)

Tablica 2

Obrazovanje, sport, pismenost	Indoktrinacija	Nacionalni identitet